

ШЫН

РСФСР-нин Компартиясынын
Тыва республика комитетинин,
Тыва АССР-нин Дээди
Соведнинин болгаш Министрлер
Чөвүлелинин органы

1990 чыл
сентябрь
25
вторник
№ 219 (14419)
1925 чылдан
үндөүрүштүгү.
Өрөөн 3 көд.

Уенин суд'алы

ДУУН СЦЕНАЛАРГА КӨРЕ БЭЭР

Районнардың культура бажынарның уран чүүл ууртукчуларынын түр курстары барык ийи неделя ажык үе ургулдуду, дүүн доозулган.

Олар боттарының билг-мергекчинин чүгө найысылал Кызылда эвес, Эрзин районога база байыдып алган. Олар алаа баргаш, районну көдээ культура бажынарның коллективтерин биле чогадыкчы акыл-хөдөөн таныкчып, арга-дурмуздагы солукшкан.

Күс-кышка белеткел САРААТТАП АЛГАН

ӨВҮРДЕН МЕДЭЭЛЕР

«Ак-Чыраа» совхозтун хойжулары Марина биле Аллан-оол Дамчаттар үр эвес малчынаа-даа, кызым, харым-салгалым чоруу-биле ажилдаанын шалыңдарынын одуруунда кирген. Бо чылым ол өр-бүдө 100 хойлан 85 хураган алыр тургаш, херек кырында ою 94 кыдыр куу-сөткөн.

Бедик туңдурларын чедип алдырып эң инаныштың аргамы болза, кышталашка бугу таламгы, хынамчалык белеткел болур дээрзин олар эки билер. Ам Хамнар-Өдээ деп черде кыштаа белен. Хураган адаагы төгөр 10 тонна өдөктү болгон. 22 тонна сиенги Көк-Хаактан кезип белеткеш кыштада чедирин, сарааттап алган. Чайын Чыраа-Хонаш деп черге малым семирткеш, ам Успа-Хөлдү шынаадына Куу-Дан деп черде күзүлөп, мал-маганын туртуктур семиртип ап турарлар.

КОЛДУУНДА-ЛА АНЫЯКТАР

«Торгалы» совхозтун Камил-Бажы хойжу бригадаларынын составынын 11400 өр-бүдө шитини-биле 11400 өр-бүдө хойну, хураганнарны бо келер кыштаа хур-менде аждар согурагалым. Бичагыш чачын Ак-Кара-Суг деп дөлем дөвөсүзүгө малын олардын семирткен. Аныяктарга хойчунар — кырган уузду боттарынын байлак дуржулгазын дамчыдып берип чоруур. Малчынар боттарының күжү-биле 182 тонна сиенги, 178 тонна көк-сүланы белеткеш, кыштал бурууда чедирген. Ам хойжулар кышталарын сеп-теп белеткел турар.

НОГААН ХЕВЭЭР

ССР Эвилелинин 60 чылы аттыг совхозтун Шожук Хуралга уурткан бригадалар август 17-ден сентябрь 17-ге чедер 420 тонна сиенги белеткел, престэсти, оң 120 тонназын Ментуш-Тайгага чүдүрүп чорткан. Ол колдонун Эрүдде «Ак-Чыраа» совхозтун Буран-Хөл деп черде ажилдан турар.

Спичкалардын Илья Базин-оол, Иринт Кааза-оол, Олег Донгак, Борис Хертке олар күженишкенин ажилдан келген. Успа-Хөлдүн шынаадына сиенги ам-даа ногаан хөвээр. Бичагыш бригада мал ченин белеткээрин уламчыла-шышаан.

ШЕФЧИЛЕР ДУЗАЗЫ

«Ак-Чыраа» совхозтун колтор ажилдакчылары Буран-Хөлдө Хөлчү-оол Ооржактын сиенги эвенозунга барып дузалашкан, Олар престэстөн сиенги шынаалды бөлгөш, чүдүрүп турган. Оң түңгөндө 46 тонна сиенги сарааттап. Ол сиенги Чалааты хойжу бригадалыгга дужааган.

Шефчилердин Галина Бичекс, Саяна Базыр-оол болгаш өсөөр-даа шыларгаан. Кышталашка белеткелге дузалашыр шаа индыг ажилдар моон сонгар-даа үргүчүлээр, Найгын-оол ДАМДЫН.

Мурнуку чүүл

ОТЧЁТТАР-СОҢГУЛДАЛАР

Хүннүң чугула айтырымы

Бо хүнерде республиканың партия эге организацияларында, партокларда отчёт-сонгулдагы хуралдар чоруу турар, а чамдык районнарда доозулган, олар партия конференцияларын эрттирине белеткелди калбартаан.

Партияны Кызыл хоорай, Бич-Хем район организацияларында отчёт-сонгулдагы хуралдар, партия конференциялары сзедизин чедир өрте берген. Оон артын районнарда отчёт-сонгулдагы хуралдарын болгаш конференцияларын СЭКП-ниң XXVIII съездин доозулган сонда эрттирине шитирлээн, бичагыш ол политиктин чугула айыл уламчылашышаан.

Партия организацияларынын отчёт-сонгулдагы кампаниясы бир чугула үе-чадазын кирген. Районнардың партия конференциялары эгелзөн. Партияны Каа-Хем, Чөөн-Хемжик район конференциялары өртен. Оң дараазында Таңды, Бай-Тайга, Кызыл, Тес-Хем, Току, Эрзин районнарда, Ак-Доврак хоорайга партиянын отчёт-сонгулдагы конференциялары болуп эртер.

Партия организацияларында отчёт-сонгулдагы хуралдарын, конференцияларын организация база политиктин чогуур денгизге эрттирине РСФСР-ниң Компартиясынын Тыва республика комитетинин кичээлгеини оң харымсалгалыг ажилдакчылары чер-челерде партия комитеттерине, организацияларында практиктик дузаын чедирин турар. Конференция бүрүзү СЭКП-ниң Уставынын болгаш партия Төп Комитетинин айтмыш-кынарында дүштүр идея-политиктин база организация чөгүрү денгизге, сонгуткан делегаттарынын эңне иденкейлерин киргизгени-биле эртери дөш партия райкомнары белеткелди хынамчалыг чорууда турар.

РСФСР-ниң Компартиясынын райкомнарынын отчёт-сонгулдагы конференциялары СЭКП-ниң XXVIII съездинин, РСФСР-ниң Компартиясынын түргүзүкү съездинин шитирлээн, конференцияларын организация база политиктин чогуур денгизге эрттирине РСФСР-ниң Компартиясынын конференциялары чугулаагыр. Партия райкомнарынын чаа составтарын, районнардың партия организацияларынын контроль комиссияларын соугуур.

СЭКП-ниң XXVIII съездинин, XIX Бүтү-эвилел конференциясынын, СЭКП Төп Комитетинин Пленумынын партия-организациянын, идеология ажилын, кадрлар-биле ажилды чаартыр, эде тургузар, сайбар-гайжыдар, асык-чарлыг чорукту, демократиянын калбар-тыр, чурттуң социал-экономикиг хөгжүлденин дүрдөдир талазы-биле болгаш өске-даа салган согурагаларын боттандырар дөш партия комитеттерин отчёттуг үснүң дургузунда чүңү кылган конференцияларга шүтүүчүлүккүн өзү-биле хаы болгаш бүтү талазын айдэтеп чугулаагыш көөр. Партиянын район комитетинин бугу эде тургустунушкунун негелдизин күчүндүр дөш чамдык хемчеглерин алыа, оң түңгөндө эвэст-биче-даа болза, чаа чүдүрде район санында бар. Ол дугайында илеткелчилер болгаш санаа берген делегаттар конференцияларга чугулаары алыа.

Конференцияларга партия ажилын ханзы-биле айдэтеп тургаш, четистерни партияниң принципналдыг өзү-биле диди илередир, оң үнүп турар чылдаганаан-рын тодарар, оларын эдип аларды кандыг хемчеглерин боттандырарын, партиянын идни үндүрген чаа шитирлеринге дүштүр моон сонгар чүңү кылырын айткы билдирер. Бүтү партия комитеттерин СЭКП-ниң XXVIII съездинин, РСФСР-ниң Компартиясынын түргүзүкү съездинин шитирлерин амыдыралда боттандырарын талазы-биле ажил-херектин программарларын ажилдан кылыр чугула согулга болуп турар. Съездинин хулээп алганы Программалыг медгелелине болгаш СЭКП-ниң чаа Уставына үндэдилеп алган, партия ор-

БӨГҮН

ФИНЛЯДИЯДАН ААЛЧЫЛАР

Тыва АССР-ниң Улус өөредилге министрствозунуң болгаш республиканың Башкылар билни бедидер институтуну чалаанын өзүтээр найысылал Кызылда фин педагогтар чедип келген.

Бистин аалчыларыбыс — Ээро Пелтонен болгаш Ула Васимаваара база оларын Москва чурттуг ооулу-рукчугуу — Г. В. Белоус Кызылда ийи неделя болулар. Аалчылар хүнүнүңе Кызылда № 1 школанында ажилдап, мында семинар эрттирип турар. Оларын семинарнын кол темалары республиканың улус өөредилге-нин ажилдакчыларынын ады-ады категорияларында хамаарыр. Аалчы башкыларын семинар аяктыг, солун байдалда эртип турар. Оларын найы-даа—улус дуржулгады башкылар.

Оларын семинары бөгүн база ола-ла школлага улам-чылар.

(Бистин, корресп.).

ДААРТА

БАШТАЙГЫ ДУЖУТ

Улус-Хем районда «Ак-Турт» совхозтун хөдөкчү механизаторы Даваа Шолур-оолга уурткан бот-орулга-чырыгалыг эвенозу бо сезонла багай эвес ажилдаан.

Частың чылыг хүннери дүжүт келири биле, олар боттарыга бичыгылаан шөлче үнгөн. Оон харуунун болбаа-зырадын тургаш, орта картофельди олурткан. Эвеноза үш кижи ажилда турар. Оларын найы-даа техниканы эң билер, ажилла кызым кижилер. Олар 40 гектар картофель олурткан.

Механизаторлар ажилын, төңү түңгөндө 160 тонна картофельди өстүреш, совхозтунга дужайын күлээн. Олар ам картофельди ажаалзын чорула берген. Баштайгы дүжүт багай эвес болган. Ажаалдыг механизаторлар даарта доозарлар.

Комбу КЫЗЫЛ-ООЛ.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

РСФСР-ниң Дээди Соведи болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели РСФСР-ниң улустарынын оларга тыскамык бурун эргелерин хемчөлөниг ажилда-шышаан, экономиканы бичыгыларын болгаш рынок харылааларынче шилчириниң программазын билдирерип эгелзэн. Ол согулга-биле Россия Федерациянын иди чугула хой-сөткөн болса.

2. СЭКП-ниң Дээди Соведи СЭКП-ниң Президенти-ниңге мындыг бурун эргелерин тыскамык таварылда РСФСР-ниң Дээди Соведи, РСФСР-ниң Дээди Социалистици Президиуму, РСФСР-ниң Дээди Советинин Даргазы, РСФСР-ниң Дээди Социалистици Президиуму, РСФСР-ниң Дээди Советинин Даргазы, РСФСР-ниң тускай догунаашкынын болгаш конституциялыг тургузуун кам-

тургузар, эрге-чагыргазын күртүе эрге-чагыргазын дээди органны дүжүрер эргени анаа тыскамык саналгаан.

Тургустунган байдалды барымдаалаш, РСФСР-ниң Дээди Социалистици Президиуму дараазында медегелди кылып тур:

1. СЭКП-ниң Президенти-ниңге негезин онагай бурун эргелерин анаа тыскамык болса.

2. СЭКП-ниң Дээди Соведи СЭКП-ниң Президенти-ниңге мындыг бурун эргелерин тыскамык таварылда РСФСР-ниң Дээди Совети, РСФСР-ниң Дээди Социалистици Президиуму, РСФСР-ниң Дээди Советинин Даргазы, РСФСР-ниң тускай догунаашкынын болгаш конституциялыг тургузуун кам-

галаар талазы-биле эрге-чөгү чугула бүгү хемчеглерин алдыр алаар.

Чуртта экономиктин бол-гаш политиктин байдалды бичыгылар талазы-биле республика бүрүзүнү тускай догунаашкынын база тургустунган конституциялыг тургузуун хулээп көөрүңге үндэдилеттинген болгаш дуржуштунган хемчеглерин сонгарладышкын чокка ажилдан кылаш, хулээп алдыр. РСФСР-ниң Дээди Советинин Президиуму, СЭКП-ниң Дээди Советинин, СЭКП-ниң Президенти-ниңге, бурун эргели республикаларын күртүе эрге-чагыргазын дээди органны саналлап тур.

РСФСР-ниң Дээди Советинин Даргазы Б. Н. ЕЛЬЦИН.

«ССР-ниң Эртемер академиязынын статусунун дугайында» ССР-ниң Президентиңизин Чарлынын 2 чүдүлүнү күштүг чорун соксадыр дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААЛЫ

«ССР-ниң Эртемер академиязынын статусунун дугайында» ССР-ниң Президентиңизин 1990 чылдын август 23-те Чарлынын 2 чүдүлү РСФСР-ниң Күртүе тускай догунаашкынын дугайында Декларацияга болгаш «РСФСР-ниң де-висэкээрине өңү дугайында» РСФСР-ниң 1990 чыл-дын июль 14-те Хоойдуу-га дүштүсө болган-биле холбаштыр РСФСР-ниң Дээди Советинин доктаа-мы болса:

«ССР-ниң Эртемер академиязынын статусунун дугайында» ССР-ниң Президентиңизин 1990 чылдын август 23-те Чарлынын 2 чүдүлүнү күштүг чоруун

РСФСР-ниң де-висэкээрине соксадыр болгаш ук Чарлынын 2 чүдүлүн күш чок болдуларын ССР-ниң Президентиңизге саналлар.

РСФСР-ниң Дээди Советинин Даргазы Б. Н. ЕЛЬЦИН, Москва, РСФСР-ниң Советтер бажыны, 1990 чылдын сентябрь 21.

ЧАА КЫШТАГ

«Хемчик» анымыр-тывыш ажил-агайының Олег Ондарга уурткан ажилдарынын тузуг эвенозу «Сут-Хем» совхозтун девискээринде өлөң деп черде бир чаа кыштагы тудуп доос-каш, комиссога хүлээткен. Оон инити өртээ 56 муң рубль. Комплексте узун дурту 36, дооразы 12 метр кажаа, чуртталга бажыны, чадагай кажаа болгаш өске-даа ала-саал тудулар бар. Бо ажилга Сергей биле Мөңгө Тулуш-тер, Чимит-оол, Анатолий Ондараар шалымчы киришкен. Эки шынарлыг кыштагам ту-дуп бергени дөш дирекция оларга өөрүп четтиргенин яле-реткен.

Арагачы ДОНГАК, Чалааа хоорай.

Ийги тараа

ХАРААДАНЧЫН! КЫМ БУРУУЛУГУ?

Садыг министрствозунуң баазанын девискээринге чоокта чаа — сентябрь 21-де, ялтында, баарыбыска беле төп каан картошканы аштап арыгалап четтикпейн турду. Саян артында, республиканын ажил-агай-лардан экелген картофельдин хой кезин амык дээр адаанга каш-даа хонган. Сезон август бирээде эгелзэн. Нигити-биле 781 тонна картофельди баазада дүжүрүп ур-ган болуп турар. Хансиынык «Сибирь», «Ленинчи орук» совхозтардан экелген шак ол «ийги хем» деп алаарыныс продуктун шынамчыга уруп чадашкан.

— Кижи күжү чедишпейн турду—деп, эрге-дужаалының айы-биле ону харылап турар, бо баазада ногаа индикаторун на-чалыгын Зинаида Николаевна Киршко сценарийинде ындагы улус дүвөрүзүн чок тайылдырды. Кызыл хооруксук омон бердиген, бот-носолейн, партиянын принципналдыг, негелдизин, инити болгаш политиктин билни шынаан, чон-биле ажилдан билер, организаткы талантыг, чети-стерге аптеш чок, турштүг коммунисттерин сонуп аларын партиянын XXVIII съездинин шитирлерин чедишкениг күжүндүгине дузалар.

Согунамын Каах ССР-ден, четикуту Там-бов областтан сөөртүп ажен турар. Арыт-лап чадал турар картофельдин чаргымы хирезин Саян артында даяндал, дыка

Улус шүдөлдү үндүрүп турар.

Республиканың «Бурунгар», «Улус-Хая», «Бу-рен», «Революциянын чалыкыны» совхоз-тары дуржулгага өзүтээр дужаар ногаа-зын үзүктелешкени чок сөөртүп чедирип турар.

Ногаа аймаан кайы-кайы черлерден сөөртүп ажен турарын безин көөрге, эвэст эвес ашка-хөргөн чарыгалыгтар анаар шыкажыл.

Морковь бөлүп турган оолдарың бирээзи-биле чугулаагы бердивис.

— Мында ажилды организациястап тура-ры таарымчалыг эвес-тир—деп, эвено ууртукчуу кылдыр өөрүнүң мурундала томулатылгыраң Марат Ондар акымы-биле хомудай-дыр. — Дүр чыдар нара овааны көрүп тур-ла боор силер. 6-7 хондур сай-гартынмаан, Саян артында экелген картошка-дыр. Кырын шып-даа каарга, чыдар шөлү ийленчек болгаш, чач чаар-га мана-ла адаа-биле агып бадар. Ынча ырак черден арай деп-ле экиелген хай-раан картошка чачыска, соокка алыл. Урелип, дүдүн эгелзэн. Бо ажилды уур-туктур улус сезон агеинде та күнү болап турганын ол боор үкүм? Төп каанын көрүңерсе: чер-чери-биле кайы хамаан-чыкка калбартыр оваалааш чорулган. Урелип чыдар мынча хөй картошканы бичи-школачы урулар көргөш чүрээ арарып, саргып турбайн калсаар. Автоорук техни-кумунда өөренип турар бис. Хол-хал, ха-латтар база бербес чер-дир. Дүштүг тур-тап турар өрзөлдөништен барып темени-нир, аянар кылашпаарга ыраа конут-тур. Манаа борастанып аар дээрге буфет дуржулга чок карак-биле безин амык дээр адаанда чыдар картошкаже көргөш.

Улус шүдөлдү үндүрүп турар.

Республиканың «Бурунгар», «Улус-Хая», «Бу-рен», «Революциянын чалыкыны» совхоз-тары дуржулгага өзүтээр дужаар ногаа-зын үзүктелешкени чок сөөртүп чедирип турар.

Ногаа аймаан кайы-кайы черлерден сөөртүп ажен турарын безин көөрге, эвэст эвес ашка-хөргөн чарыгалыгтар анаар шыкажыл.

Морковь бөлүп турган оолдарың бирээзи-биле чугулаагы бердивис.

— Мында ажилды организациястап тура-ры таарымчалыг эвес-тир—деп, эвено ууртукчуу кылдыр өөрүнүң мурундала томулатылгыраң Марат Ондар акымы-биле хомудай-дыр. — Дүр чыдар нара овааны көрүп тур-ла боор силер. 6-7 хондур сай-гартынмаан, Саян артында экелген картошка-дыр. Кырын шып-даа каарга, чыдар шөлү ийленчек болгаш, чач чаар-га мана-ла адаа-биле агып бадар. Ынча ырак черден арай деп-ле экиелген хай-раан картошка чачыска, соокка алыл. Урелип, дүдүн эгелзэн. Бо ажилды уур-туктур улус сезон агеинде та күнү болап турганын ол боор үкүм? Төп каанын көрүңерсе: чер-чери-биле кайы хамаан-чыкка калбартыр оваалааш чорулган. Урелип чыдар мынча хөй картошканы бичи-школачы урулар көргөш чүрээ арарып, саргып турбайн калсаар. Автоорук техни-кумунда өөренип турар бис. Хол-хал, ха-латтар база бербес чер-дир. Дүштүг тур-тап турар өрзөлдөништен барып темени-нир, аянар кылашпаарга ыраа конут-тур. Манаа борастанып аар дээрге буфет дуржулга чок карак-биле безин амык дээр адаанда чыдар картошкаже көргөш.

Улус шүдөлдү үндүрүп турар. Республиканың «Бурунгар», «Улус-Хая», «Бу-рен», «Революциянын чалыкыны» совхоз-тары дуржулгага өзүтээр дужаар ногаа-зын үзүктелешкени чок сөөртүп чедирип турар.

Ногаа аймаан кайы-кайы черлерден сөөртүп ажен турарын безин көөрге, эвэст эвес ашка-хөргөн чарыгалыгтар анаар шыкажыл.

Морковь бөлүп турган оолдарың бирээзи-биле чугулаагы бердивис.

— Мында ажилды организациястап тура-ры таарымчалыг эвес-тир—деп, эвено ууртукчуу кылдыр өөрүнүң мурундала томулатылгыраң Марат Ондар акымы-биле хомудай-дыр. — Дүр чыдар нара овааны көрүп тур-ла боор силер. 6-7 хондур сай-гартынмаан, Саян артында экелген картошка-дыр. Кырын шып-даа каарга, чыдар шөлү ийленчек болгаш, чач чаар-га мана-ла адаа-биле агып бадар. Ынча ырак черден арай деп-ле экиелген хай-раан картошка чачыска, соокка алыл. Урелип, дүдүн эгелзэн. Бо ажилды уур-туктур улус сезон агеинде та күнү болап турганын ол боор үкүм? Төп каанын көрүңерсе: чер-чери-биле кайы хамаан-чыкка калбартыр оваалааш чорулган. Урелип чыдар мынча хөй картошканы бичи-школачы урулар көргөш чүрээ арарып, саргып турбайн калсаар. Автоорук техни-кумунда өөренип турар бис. Хол-хал, ха-латтар база бербес чер-дир. Дүштүг тур-тап турар өрзөлдөништен барып темени-нир, аянар кылашпаарга ыраа конут-тур. Манаа борастанып аар дээрге буфет дуржулга чок карак-биле безин амык дээр адаанда чыдар картошкаже көргөш.

ТЫВАНЫН ПРОФЭВИЛЕДЕРИ

№ 5. сентябрь. 1990 ч.

АЙТЫРЫГЛАР КАЙЫ ХӨЙ

Телевизор, соодуучу ажилдаастан, хөл чуур машина үргэлж чырах кылпастан, крадан суг агыш бадал турар. Амьдралда бүгү-ле чү-ве таарымчалыг турбас, бир-де чүве эде кылларын, сооду-рун, тыптыларын негел турар апарын билгир болбай бис. Ол бүгү бодуустун күжү-вүс-биле ээлп, солуп ап шим-даар бис бе? Берге-ле, мичан-гаш теледөмөлөргө, компю-терге, хуура аламшкын тун-ктарына, бажыр эргелдери-неге бээр, чагыт кирир ажилдарымыс ою эгээр бол-гай. Ол талазы-биле ажил-дарын бодурун алырынны бергенге чамдык дыка ун-дарар-даа бис. Ол ажил-даа кыраа чамдык болгай.

Коммунал ажил-агый чер-деринде, ачы-дуанын өске-да хевирлеринде ажилына харымсалга чоң харын-даа не-медде төлеверин чагыкчалар-дан алысчар чамдык кижил-ер бар дээрин чоң биске дыкыдап турар. Крайнын би-чи-ле херексизин солук каан-тар ажилын чамдык сеслер-де, ажил-агый алырынны салгыртан манай олу-ру-гулардан, азы чамдык кы-ла-бай кылашчар барлар. Ам кантарлар? Хоар херексе-дер ол хире үнелгич бол-ган ол-дур. Чооку үеде ол бүгү байдал эккирир бе мич-аш? Ажил-агыйн башкара-рынны чаа хевирлеринче шил-чешкын ол бүгүнү өк тала-зынче утгалтар ирги бе деп бодан, манай турар бис, чү-дөргө ажилчыларын ажил-га материалдык сомууралын ычана дыка белидер апаар деп көрүп турар бис.

Бистин обкомун харымал турары бодурун алырынны ажилын бери, шаардын коммунал хандарына, кыла-рыкчыларында, түс чер үел-теринде шилтирелерин негел турар айтырыглар ам-даа кот-тырып алыр турар. Боттары-нын ажилдал турары ол бодурун алырды ажилды кон-чүт эки билдир, апаа бердин-гө хөй-хөй ажилчылар ынд-а ажилдал чорурлар бол-гай.

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

Бистин алырын чүс-чүс ажилчыларын күш-ажыл кам-галарын байдалдарына таарымчалыг черлерде ажилал турар. Биске механикалаш-тыр эргелдерин, техниканын чедипшенинде хол-биле кы-ла-ыр ажилдарын саны чыл-дан чыгыч эвээжелей турар.

Чамдык бодурун алырын-де шанаал аказдын берин турарында чептүг эвес чоруктар бар, ажилдал турарларга ма-териалдык дууза чердеринде хажымдыкчылар чаа эвээш эвес. Ол талазы-биле айты-рыгларын чоң бистин проф-комунга обкомунга тургузу-п, шилтирери чедип ап тур-рарлар.

Чурталга бажырларын алы-рынга, алырларга болгаш урутар саактырнеге тургаларын тургузунга чептүг чорукту чедип алыр дээр чам-дык профкомнар дыка дууза ажилдарын чорудуп турарын маанай айткан чүтүл. Тургустунун келген маргалда-ар айтырыгларын хөй-хөй профкомнар күш-ажылчы кол-лективтерге салгырт, шилти-рилгелер турар. Оларга Ша-гайн-Артынын райветтур ком-бинаттын, Тыванын электри-чекчилерин, Эрзинин турт-талга-коммунал ажил-агый-нын, республиканын «Суг ка-нал» бодурун алырынны, Бай-Тайганын, Бий-Хемини чоңун амьдрал хандарына чүдүрүлгө эргелдери профкомнар хамараышты-рып болур.

Чурт үстүрүнү болгаш коммунал-хандарына боду-рун алырынны ажилчыларын-ны амырлар айтырды тур-гузукчу сөздүн август 23-те Ярослав хуураага болуп өртен, апаа мен киришкел көлөм. Профкомдар ажилды-чалын камгаларына талазы-биле айтырым дыка хөй делгелгелер апаа салымна-га чурталга турдулар. Админис-трациянын мыйыкшымын-биле ажилдал үндүркен профком-биле активизинге дуузалары-биле материалдык дууза кергү-дерини фондуну профком-

Чурт үстүрүнү болгаш коммунал-хандарына боду-рун алырынны ажилчыларын-ны амырлар айтырды тур-гузукчу сөздүн август 23-те Ярослав хуураага болуп өртен, апаа мен киришкел көлөм. Профкомдар ажилды-чалын камгаларына талазы-биле айтырым дыка хөй делгелгелер апаа салымна-га чурталга турдулар. Админис-трациянын мыйыкшымын-биле ажилдал үндүркен профком-биле активизинге дуузалары-биле материалдык дууза кергү-дерини фондуну профком-

ӨӨРҮНЧҮГ-ДҮР

Ленинградтын профкомдарын дээр шилозын бистин республиканын доосаннар ындг-ла хөй эвес. Олардан бирини тыва доозукчу, культура ажилынын хоочуку Биле Дойдулов Комбу шериг албан-хуула-гезинин айы-биле пенсиялар алган, ам Москвада чурт-тал орап, Илгич доозукчу — бо олурулганын автору а үшүк доозукчу. Эзелде «арт» эртен чөпчөт-ле Алымын Кембу. А артынарны бот бердиге бисе баа кирип өөртенгелер дооска бар. Кызыл апаран болгаш республиканын агы-агый районнарнда культу-ра шугууянды болгаш өске-да ажилдарда боттарынын билиг-мергенди чоңа бараалгалы чорурлар.

Ам бо хунирде Ленинградтын суралгы бо хоочун шилозында 5 студент өөренип турар.

ЧОРИСТИН КОНСУЛЬТАЦИЯЗЫ

Башкартынар рынок экономикашине шилчирине холбоштур хөй уру-ларды эр-бүлелерини со-циал эр-бүлелерин камгаларына оларын болгаш аны-к эр-бүлелерин амьды-рал байдалын анык-дер талазы-биле кем-челерин боттаңдарын-га таарымчалыг бай-далдарын тургузарын-биле болгаш ислерин, не-чашты камгаларынын сонга-ралды болбас кемчелерин дугайында ЦСР-нин Ми-нистрлер Чөвүлгенин до-ктуулу амьдыралга ботта-ңдар тургалды-биле кем-челерге дуузалык доктуулады ЦСР-нин каан чени бо чылдын август 2-де хуула алган. Моон мурун-лагы доктуулады урут-руттугунга 1 удаа тыпсыр пособие болган хөй урутлар-ды эр-бүлелерге тыпсыр по-

Василий Степанович Жидин Кызылда коммунал ажил-агыйнын автобүдүрүгелеринде вулканизаторлар, улуз машиналарын салгыртан, прокладкаларын болгаш ою өске-даа кемчектерин кылчип турар. АТБ-ге ол чолачылан тургаш, эвээш өвес орус болгаш тыва аныктарын чолаачы мергенлиге өөртенген. Септелге ажилчы кыргыш, техниканын ирени кезектерин эртеп кылыгына слесарларын база өөрөдип, билинмес чүүдөдөрүн айтпай берип келген.

Профком даргазынга сөс БИСТИНДЕ МЫНДЫГ

Келер үеги башкыларын белектээр хуулууд болгаш харымсалгалды хууладе бистин институтун башкыларын коллективинге оонашкан. Бодууну туруп келген чылда-арын дургузууда ол ажил-дын бистин институту байг эвес хуулууд келген дээрлиг республикалык шилоларын-да башкыларын коллективтерин кижинеринде ажилы толарга херектел турар. Институтун башкыларын кызык камгаларын түнде, анык республиканын шило-ларынды башкыларынның түндүк эвээш эккип, шы-рак билгилг хөй-хөй бажыр-дарынын шилоларга белект берип турар.

Чүдө башкыларын-биле ажилды камгаларын түнде эвээш кымыс-лаа билдиргелер. Бичангы келер үеги башкыларын белектөөргө ин-ститутун хөй-нөйтү органи-зациялар боттарынын тө-лөтүгү үчүн кирип турар. Оларын апазында — сту-денттерин профкомдар ком-итеттер бар. Ам ою келер үеги башкыларын белектөө-ргө дуузаларыга, оларын даштыгаларын, өөр-ө-дөлгөсүн организацияларын-да болгаш ажилдарын кы-ла-кылаш камгаларын даш-тыгаларын келгенер. 25 студент тургуну путевка-биле Ленинград кеткеш келген, ан эки өөрөдөлгө беш сту-дент халас путевка-биле Рос-сиянын Алдын Дээрбөткө азы-чорукту кылгаш келген.

Институтун ички-чуртал-га бажырларын чурталгыч-тарын камгаларын түнде эвээш кымыс-лаа билдиргелер. 25 студент тургуну путевка-биле Ленинград кеткеш келген, ан эки өөрөдөлгө беш сту-дент халас путевка-биле Рос-сиянын Алдын Дээрбөткө азы-чорукту кылгаш келген.

Кызылдын башкы инсти-тутун 1300 студентини сту-денттерин профкомдарын кижинеринде болуп ту-рар. Ол профком студент-терге хамараыштыр хамык-тыкта мурунда камгалары тургузулган — август 23-те студенттеринин 30 тү-дө күнү 50 рубль, өскөтү-дүзү мичанш урун чүрү-дүзү 100 рубль

Институтун ички-чуртал-га бажырларын чурталгыч-тарын камгаларын түнде эвээш кымыс-лаа билдиргелер. 25 студент тургуну путевка-биле Ленинград кеткеш келген, ан эки өөрөдөлгө беш сту-дент халас путевка-биле Рос-сиянын Алдын Дээрбөткө азы-чорукту кылгаш келген.

Институтун ички-чуртал-га бажырларын чурталгыч-тарын камгаларын түнде эвээш кымыс-лаа билдиргелер. 25 студент тургуну путевка-биле Ленинград кеткеш келген, ан эки өөрөдөлгө беш сту-дент халас путевка-биле Рос-сиянын Алдын Дээрбөткө азы-чорукту кылгаш келген.

РЫНОК ЭКОНОМИКАЗЫ:

«Башкартынар рынок экономикашине шилчирине холбоштур профкомдарын ол талазы-биле тур-гузукчу» деп темага профком-дарын алырынны Бүгү-үлөт чөвүлгө хуураага Москвага август 25-26 хунирлерде бо-луп өртен. Ол чөвүлгө ху-руал болза ЦСР-нин проф-комдарынның XIX съезди-нин ажилчыларынның му-руну чарында үргүлчүл турар маргалдаалыг чуртал-ганын улачымыс-дыр. Ол рынок экономикашине шилчирине холбошкан айтырыгларга толаргай тур-густуну алыр маанай чуртал-гал болуп турар. Рынокче шилчирини эргекчөк түтү-ланынга салгалар алган, чурттуу экономикашынны берге үргүзгөн ажилчы чо-ноун амьдырал байдалдарынын күсүлбиле шилти-рилээрин ишкелдер оларын мында-ла берге амь-дыралын улам дорайтар хевир-лер чоруктарынын боду-рбазын чедип алыр дээр профкомдар ажилдарын чурт-тал болгаш тургалды алы-рынны дооска бар. Кызыл апаран болгаш республиканын агы-агый районнарнда культу-ра шугууянды болгаш өске-да ажилдарда боттарынын билиг-мергенди чоңа бараалгалы чорурлар.

ПРОФЭВИЛЕДЕР ТУРУЖУ

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

ПРОФЭВИЛЕДЕРНИН ТУРУЖУ

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

ЭЛЕГЕСКЕ БАЙЫРЛААН

Элегес — Тыванын бир хоочун суурларынның бирээ-зи, орус, тыва болгаш өске-да ажилдарын хуурасты-рын айтырымчы болгаш бир херекчи. Апаа тургустун-ган баштайгы коллективтик ажил-агыйлардан эгелээр, амгы совхозка чедир ажил-дал келген хоочуннар-даа, ажил-нишке туружун чы-амдыралче чаа кирип чо-руур аныктар-даа мында хөй. Элегес суурну дугай-ында төөгүгү моон ында-ла колтарын ботур, бо ху-нирде ол суурну ажил-чи-леринин чедипшенирин дугайын-да хөйүчү ту-гуулаал болуп бис.

Чоокта чаа «Чечекте ле, төрөн сууру» деп темага тургустунган байырларын Топа аттыг совхозтун төвү-дө суура херекчелерин чөвү-лели, депутаттар организа-ция эрттирген. Байырдалга чедир кула-мчуларын, апараларын, чуртталга бажырларынның девискэрлерин аштан ары-лаан, чугайлаан. Кудумчу-лар байырларынның оо-га-дан болгаш амдынгы өске-даа кемчелдер кылган

Айтырыр, харылап берээли

«Челер» курорттук бөдүк дыштангычыларында мыйыг айтырыгы чагаа келген: «Чангыс путевка-биле ийи кижил дыштангы болуп бе?» Бо айтырыга харым бажыр профкомдарынның социал страховик кылдынын эргелекчи М. М. МОНГУШАН дилгел бис.

Чангыс путевка-биле ийи кижил дыштангы болуп бе? Бо айтырыга харым бажыр профкомдарынның социал страховик кылдынын эргелекчи М. М. МОНГУШАН дилгел бис.

Булу-Терек ортукам шилозынын профком хуураалыгы

Булу-Терек ортукам шилозынын профком хуураалыгы 5 кижини Москва, Ленинград хоорайлар-ге тургустун чорударын шилтиртер, профком-дарын чорударын чурталга турар. Булу-Терек ортукам шилозынын профком хуураалыгы 5 кижини Москва, Ленинград хоорайлар-ге тургустун чорударын шилтиртер, профком-дарын чорударын чурталга турар.

Булу-Терек ортукам шилозынын профком хуураалыгы 5 кижини Москва, Ленинград хоорайлар-ге тургустун чорударын шилтиртер, профком-дарын чорударын чурталга турар.

Ажылга хуула алырынның мурунда шенеле

Ажылга хуула алырынның мурунда шенеле хуураалар тургустун хуурун хуураалар кам-галары. Бо айтырыга харым профкомдарынның алы-бакчылар-даа салгы турар. Апаа харылап бээр профкомдарынның юрист-консультанты В. Б. ДУЛУШТЕН дилгел бис.

Ажылга хуула алырынның мурунда шенеле хуураалар тургустун хуурун хуураалар кам-галары. Бо айтырыга харым профкомдарынның алы-бакчылар-даа салгы турар. Апаа харылап бээр профкомдарынның юрист-консультанты В. Б. ДУЛУШТЕН дилгел бис.

Ажылга хуула алырынның мурунда шенеле

Ажылга хуула алырынның мурунда шенеле хуураалар тургустун хуурун хуураалар кам-галары. Бо айтырыга харым профкомдарынның алы-бакчылар-даа салгы турар. Апаа харылап бээр профкомдарынның юрист-консультанты В. Б. ДУЛУШТЕН дилгел бис.

Ажылга хуула алырынның мурунда шенеле хуураалар тургустун хуурун хуураалар кам-галары. Бо айтырыга харым профкомдарынның алы-бакчылар-даа салгы турар. Апаа харылап бээр профкомдарынның юрист-консультанты В. Б. ДУЛУШТЕН дилгел бис.

Профкомдар эде тургустунушкунда

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

Профкомдарын берге не-меддерин баурап аларга, өр-те-кен чымын оло коллективтер керээлерге дуузалгелер күчү-сетимизин билдир. Чурталга-коммунал алыбында, аталы-ларда, мастеркаваларга, ком-плекстерге хуура алымын пунктуларинда, баш таарар черлерде апаа ажилдарына таарымчалыг байдалдар ам-лаа чедир тургустумала, ол черлерин девискэрин алы-дары, азы чамдык, чырымы таарымчалыг болгаш өске-да ажилдарын негел турар.

УГААН-БОДАЛ ЯД АРААШКЫНЫ ЧЫЛДАГААННАРЫ, АЖЫП ЭРТЕРИНИН ОРУКТАРЫ

Чогаадыкчы ажылдакчылар-биле ажык чугаа

Бо «төгөрүк столу» баш удур планнаваан, кым-кың ирлерин тодартыпкан, Ыраакы Төжуе районун чогаадыкчы активин орта багын херэжени чогалдыкчылар-биле сеткилин дүвүрүктен айттырлары...

Чугула айттары — националлар аразында харылдаарга хамаарыштыр боттарынын сагал-оналын туталашпакчы. В. С. ТАМДЫН-ООЛ: Бистин районунун чогуунары, культура ажылдакчылары улусчу чаңчыларын, улусчу педагогиканы натап кижиндилеге ажылдакчы амылдарынча сагыш салып эгелээн...

Херэжени чогаадыкчыларнын номнарын хөй үндүрүр бола, ава, чөр-чүр болгаш индикейлгит кириштер. Харын-даа шиттир чоран кижилерин сагал-оналын дынааа. Шиттир кижилер багыт эвес. Чамдык нем-херек үүлүдүн болгу дег, шиттир чоран айттырларын биле ажылдакчылар чугула айттары, чогалдыкчылар берге турда, хондур-дундур удувайн тургаш, бүгү күнүтөө өөнөөн тургаш...

Чугула шуугаар чорук көвүдүрүр, огулут иш шимчөөнү турупкан. Сула ажылдакчылар бир нацияны дорам чылаарын анаа бир түвө кылдыр көөрүнге чедирип турар-дыр. В. С. ТАМДЫН-ООЛ: Дылдан, чаңчылардан айттырларын биле ажылдакчылар чогула айттары чыгыш шажын хурзаны турган. Ону эрттеринен, Ону натап тургузарынын айттары көдүрүсеп турар бис. Ол дээрге төөгүрү турускаалай чураткан национал онзагай талаларын черле өөренип көрбөй, хамык-ла чүвени дүй шаап, узунтап турганын шыя эвес...

К. И. САГДЫ, улусчу театрынн режиссеру. 1974 чылда бо районга улусчу театры Алексей Ооржак тургускан. Ол чоруткан соода, хамык акыл наганын турган. Каш чыл тургускан болгаш театр ам республиканын дээр дээрне кичиник сайында кирген. Театрнын бажыны чок, хамык дегенде, манайлар клубу кораша чадып, салып, кылды турдувус. Орта хурал-сугула, кино дээр хөй хемчеглер өртөр болгай. Ыччангаш бисне репетиция кылдыр, шөлзөн ажылдаар бажың херек. Иштинин согууда бо орусча көкүп кирген, септел адывасы. Мурункулар дээр чөр чок. Бода оон улуг өвөл турган бола, сонуртал ады-биле клубга келтир улусчу театр догандын болуп, көкөлдөр, ужураакчылар чураткан-даа, арттир турбас бе?

О. С. ТАРГЫН, шулукчу. Корун көрүр даан, шарга кызыл чорук көвүрүрү. Ону кым чорук тургускан? Ону чүге өртүнүн артышкынчы деп корун турган? Улусчу педагогиканы хурбай берген учурувус чүгү? Идеология ажылдык дуза болуп турган бо чүдүрүнүн хоозун дээр он отпанын дээр кижиндилеге ажылдакчы кошкан. Чугула төгөрүк ады-биле чурттай чүгү иштер, бистин ишти кызыл-сарың салгып, өөренип турган бола, байлапты тургай бис. Тывалар дөртөн харга чедир арага-хемис ишпес чораш. Арага-биле демисел чорудар дээр, өскө күзөңчү эвес талаларын тынчылдырдыкчы. Араган болу кылдыр чорук көвүрүрү. Ол хамаанчок, саатты, уруг өмкөр илер аржатар, ол кеминг уруг боткурларга чедир, херэжени чогаадыкчы тайбылор ажылдык күштер чедир бола эки. Арага чокта, план күзөңчөөн деп турары шыя эвес. Милиция, суд, прокуратура амылдары чорук көвүрүрү. Корум чурту, артышкынчы салгып, канчал тулар. Ол дуза калар хамаанчок, оолдарын дерилдерин, харын дужар халалдыр. Черле ич-чаш, калдык-даа таварылдаа культураны белидерин айттары херэжени чогаадыкчылар бичиж көрүр.

Ө. С. ТАРГЫН. Ийе, шыя. Ичкелдерге бичиж чогаалдар бенин үлеттинип, чыгылдыкчылар ирип турган. Бай-Тал ортукан шогалары-даа болуп иривилдерин чорук турган. Сага-Манна чогаалы болган. «Баштайкы бажым» деп өөреникчилерин чымылдо номуга мээр би шулугу, бир раснакын кирген. Ол ному школа библио-теказындан улус аажок сонууруган номчул турар чүвө. Силер ону натап тургусуз чураткан. Амыг уеле ча илер реттинин олар талалык аны дик кичингил чорук турар. Бар улусту бенин кызыл, номун үндүрүрүн турары шыя эвээр. Ылангыя кыс уруулар дөнтөрү херек. Сөөлү үеде националлар аразында харылдаар нармылдар турар-дыр. Бистин республикада элзээли оолдар амыг хулиганашкынны, амыг чорукту дыка хөрөөди көрүп турары шыя эвес. Тываларын хөлчон бактап, болушуктарынын көзүлдүрүр-ле шыя эвес чырмылгы турган төп солунгарга үнөн материалдарга доп-доруан ойтур шавышкын бөр турган. Оон башка ол, ийстер дег, бот-боттарыга дөмөй чулукур чуратканын саны көвүрүдөс турган. Бо айттырлар талалык-биле шыя, орус ченинчү сьездилерин

«Шын» солунда чыг бо-бурде чаа-чаа номчулту-рууркалар делгемчил олурарын номчулукчулар эскерип турар боор. Солунгү дээттир, созу-домаа чилг, номчулукчуларга таанычалык болдуру, оон номчулукчуларын база оларын сагал-оналың кол хамааркыр алаар. Номчулукчул, үе элзөөн аткан, ыччангаш, дараакчылар. Ирина БЮРБИО, «Шын» ажылдакчызы. С. А. САГДЫ: Угаан-бодал ядараакчылар болдурбас дээр, культураже аыша-хорөгүнн харамнаным болза эки. Ол чыл дээрге, культура ажылдакчыларын амылдары өсүү-рери, бажың-балгат-биле хандырып, ылангыя келдө культура бажычыларынын туудуу калбарыгы, матери-алдыг баазаары бажыңлар. Оон амында, анаа удур-туктарынын деткинчезин, билдин, кичингилеге боору илгит боор. Кижиндилеге ажылдык база оон улуг ха-зарга турган. Амыг үеде мааркыр чураткан. Никителдини мээр шынар кадыкшылың, кижилерин чыгыш шажын хурзанын үзүтүлүгү. Сагыш-сеткиле дээр, чур-рестерин хөлдөдүр чогаалдар бичижилерин амыл, чогаадыкчы кичи үеи муруай көрүп билер, болушукчунага ханы анык берип шыдар денелдиг, хөй-ниги илдеккей бектик болуп учурлук. Кыдындай хай-гааракчы болуп ораны оон амыда дүүшпес. Төлөнтү салгады кижиндилеге, националлар аразында чогуу-чалы харылдаарын тургузарына, социал чөптүг чорукту бадаркчылар оларын чедирип, мерген сөзү кончут херек.

Д. А. Х. ООРЖАК, шулукчу. Район төвү суур-дур бо. Ол хиреде чаа клуб дөл чүвени чок. Бо клубту 1937 чылда айт-биле чурок көвүрүрү турган чорук көвүрүрү. Кези дугар чыраан, адыгы-биле бажың-каан. Улусчу театрга черле бажың бөр бола эки. Хөй амылдарын кызыл чорудуп турар улус, деткири артын эвес. Төлөнтүл кылды эгелзөөн дээр тааш чыл эрти йынаан. Мен туудуку эркин мени, мыччар маажы-нармылдык, культура амы-лдарын чымыл, каал турбайт кыраар. Артистер чылда бөр келме көр, чогаадыкчы баа илгит. В. С. ТАМДЫН-ООЛ, шулукчу, кум ажылдык чо-очумчу. Улусчу ара-биле туткан клуб-тур харын. Төлөнтүл беш-алды чыл бур-рунга кызыл эгелзөөн дээр, ам-даа чок, чон кончут бер-туге чүвө иштер. Амылдын бажыңдыг клубу төре тура, бажыңын туттай олдурушкан. Шагаан-Амыга улусчу ара-биле туткан клубу эскээр

Чогаалардын, олулукчи кижи шынын бадгытар хуулзэлгит. Олар болу-чун үзел илгитер, да-манын чорук көвүрүрү, сагаарыптар хайгаар-кчылар. Ыччангаш бо уадаа олар кижиндилеге, идеология, амыг үениң

Чогаалардан КАЙЫН ТЫШТЫН ТУРАРЫЛ? Меоя мурунунда-ла каш чыл буррунга бистин Ча-даан хоорайнын орус дла-ды курттакчылары чоорту көкүп чоруй баргылаан. Чи-из, хоорайнын Победа ку-думчузу оон-бо талалар-кыга орус чон дыка хөй турду. Олар бажычынын аыша сазыкчар чоруй бар-гылаан. Дөрт-беш чыл бур-рунга бис, Хоорайныкы ча-даан чымыл, каал турбайт кыраар. Артистер чылда бөр келме көр, чогаадыкчы баа илгит. В. С. ТАМДЫН-ООЛ, шулукчу, кум ажылдык чо-очумчу. Улусчу ара-биле туткан клуб-тур харын. Төлөнтүл беш-алды чыл бур-рунга кызыл эгелзөөн дээр, ам-даа чок, чон кончут бер-туге чүвө иштер. Амылдын бажыңдыг клубу төре тура, бажыңын туттай олдурушкан. Шагаан-Амыга улусчу ара-биле туткан клубу эскээр

Амыг үеде мааркыр чураткан. Никителдини мээр шынар кадыкшылың, кижилерин чыгыш шажын хурзанын үзүтүлүгү. Сагыш-сеткиле дээр, чур-рестерин хөлдөдүр чогаалдар бичижилерин амыл, чогаадыкчы кичи үеи муруай көрүп билер, болушукчунага ханы анык берип шыдар денелдиг, хөй-ниги илдеккей бектик болуп учурлук. Кыдындай хай-гааракчы болуп ораны оон амыда дүүшпес. Төлөнтү салгады кижиндилеге, националлар аразында чогуу-чалы харылдаарын тургузарына, социал чөптүг чорукту бадаркчылар оларын чедирип, мерген сөзү кончут херек.

ЧАРЛААДАР БЮРОЗУ СЕНТЯБРЬ 25 БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН 8.30 «Кудалардын сөөлүгү» ыр-ы. Телефильм-ши. 10.00 «Ол болгай... болган...». 10.20 «Александр Лутчинин ком-позитор дугайында филь-м» 11.20 Уевлар шажы. 12.20 Коллаж. 12.30 «Чок». 13.10-13.20 «Халай-маттык салым-чол» теле-фильмин баштайгы көрү-чү. 15.25 «С. Эоз» үзүр-чүтү амылдарында. Теле-фильм. 15.45 Молодаанын дөжүмүнүгү аас чогаалын

А. А. Фроленко 1000 руб-ла дег бажыны 9000 руб-лаге үнелзөөн. Олар шушту Шахтерская кудумчузунда чурттай туралар. Кичи бодагар, күрүңден чик өртк-биле бажыны сазып алгаш, ону чедисс натап аар өрткөк са-дарга чазып чорук болбас бе? Сага артыңче көкө бер-геш. «Биске амыр-дыш бер-тейн турду, коруг-ирини, тын-менидир, күл-чүрүгүңду» деп турарын «Комсо-мулс Кюбасас». «Красно-арский рабочий» солуннар-дан номчул турар бис. Ыч-чангаш боор. № 201 (14401) «Шыда» Красно-арскден чагаада, амыл кө-зө ажыл-агый техникум-нун студентилерин орус оолдар аттеп-сон, бажың кы-рындын адыра-дүндөрө илдин, амы-тыныңа айтым-ды кылды турар. Ол чорук Ольга Личинскайын, Сер-гей Кузминин болгаш өскө-келерин хөрөктөн хол-чи-нин хораны бооп турары ол. Ыччангаш хол-мечени таратканыра хөй-дүр ба-гаар ала онал, анаа өр-тирбес болза эки.

Чылы. 10.05 Француз дла. 2-ги чылы. 10.35-11.35 Гео-графин. 7 класс. Чериня болдузуңуңуң. Тыва бур-увардын. 11.05 Орус чугаа. 12.05 «Мергежил — истре-чик». 4 сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги серия. 13.10 Ритинг гимнастика. 13.40 Булактар. 14.10 «Амы-дыралдын шитүмү». 1-ги се-рия. 15.15 «Ол хөжүмүгү эвес болза». 15.45 «Автоспо-рт». Дыла Амарын. 16.40 «Ыгыңду» үзүр чодолдар. Кылды классиктерин шитүгү чо-гаалдык. 17.00 Коспарт. 17.20 Ритинг гимнастика. КЫЗЫЛДАН 17.50 «Дизайнинг» уру-лар клубунун концерти. 18.20 «Ман суурму — азын салым-чолум». Танды райо-нда Кыч деп нагылган суур дугайында. 18.55 Урулгары фильм. 19.05 «Эзия» теле-фильм. «Дублин» теле-фильми «Телекомпания» редакторун оралакчызы А. С. ДЕМБИРЕЛЬ

Телефоннары: редактор — 3-34-34; оралакчылары — 3-33-91; 3-34-17; 3-34-26; кармысалгады секретары — 3-34-92; оралакчылары — 3-45-93; кидактөр — ар-ттижи амылдар — 3-36-82; 3-36-25; идеология — 3-34-57; логич тургузуп — 3-34-98; 3-41-23; үлетчүр — 3-44-40; 3-46-73. Кидактөр — 3-41-16; культура — 3-39-15; инфомалдыя — 3-37-11; чагаа киллзее — 3-39-03; 3-34-93; очулга — 3-34-93; корректорлар — 3-37-39; үндүрүмчүлөр — 2-27-41; солун келбей бар-сагыз — 2-32-75; бухгалтерия — 3-43-41.

«Шын» солунун болгаш Тыва радионун каттышкан «төгөрүк столу»

Чугула шуугаар чорук көвүдүрүр, огулут иш шимчөөнү турупкан. Сула ажылдакчылар бир нацияны дорам чылаарын анаа бир түвө кылдыр көөрүнге чедирип турар-дыр. В. С. ТАМДЫН-ООЛ: Дылдан, чаңчылардан айттырларын биле ажылдакчылар чогула айттары чыгыш шажын хурзаны турган. Ону эрттеринен, Ону натап тургузарынын айттары көдүрүсеп турар бис. Ол дээрге төөгүрү турускаалай чураткан национал онзагай талаларын черле өөренип көрбөй, хамык-ла чүвени дүй шаап, узунтап турганын шыя эвес...

Чагыдылга-91 ДАЛАЖЫНАР

Солун кижиге айттыгы, сүмелекчи, шып оруктун эгелзекчи. Ол кончут чөптүгү айттыгы. Мен бодум хуу-ла чагыш хуи чокчун номчувайы баарыма, ар-тында чен бенин амды чок ишкан болур. Ол хөрөгид эвээр. Ол дугайында өскө номчулукчулар база билер боор деп болаар мен. Солун чокта дөдөгө дө болуп тур-гар болушукчулар кичи чымыл каал болур. Теле-визор-даа кичи чамдык үе-дерге көрүп четтикпейн бажылар болгай. Таар-гын солугу эртен-да, кел-зөө-даа кончут болуза, ол сөзү үенден хамааркыр. Чагыдылгага үе дыка өвзөш тарганинга хөрөгид чок боор, номчулукчу. Манна чамдык эскерген чүдө-ринин бичиж учурга та-ларым шыя. «Шын» со-лунга амжылда-ла база элзөөн үе эрте берди. Ча-мдык эштер улуг-даа, бичи-миз намылдар бистин со-лунгун үзүр илзөр боору-дур. Бир-иңи катан харын ыныг-ла кылган. Уругтул каан туруп бээрге, арай анык болгаш, харын-даа ымыч-ла болуудаар чор-воан. Ам канчар, артык номер барда, көрө канпак, бээр апаар сөз. Ыччангаш, «Шын» солунуң эрте дээр кичи бурдуп чыгып амыр болза эки деп болаар мен. Орта харын бичин зар-ла-дыр. Ам канчар, солун чокта база берге.

Моон мурундагымын болаарга, «Шын» солунун каастагына-мисе д эсид-даа ажылдык деп болаар мен. «Уениң сузала» деп чы-рабрыка база үгенди-р. «Дүйн, бөгүн, дараа» деп эгелзөдөн кичи солунгү чү-дөрнү хөйчү билди алдыр-ды. Мен бөр хун-лаа солун номчувайын баар болуза, сагыш сөөкчү, бир-ле чү-вени чедир кылбаан ишкан алаар мен. Кижилерин ажылдап ту-рар черин айы-биле сол-лун дугайында тайбылор ажылды кылдыр болза эки. Бо амыл чураткан организ-мдарын, черле кичиник коллективтерин удуртукчу-ларында дык хамааркыр. Алыр ОНДАР. Танды АЛБАС-ТЫР БИС Улуг-Хемде Ак-Тал суур-да чурттай турар мен. Ор-тен-үеннен толеп турган ки-жилерин чагыдып алган солунунай ай сайында элзө-ринге четке келбейн баргылаар дык хондан-чыт. Хамаарып турары черлеринде почта солур-лабында айттырага: «Кы-зылтан солуннар келбөө» дээр. Бо чымыл чүгө август, сентябрь 10-га чедир «Шын», «Тыванын сузала», «Исте-зия» солунунай чет-че албайн келдим. Шагаан-Арыгнын харыл-даа белдирн черле дыка ха-рымсалга чок. Сөөлү үеде почта черле ота келбес болган. Хову-Аксы, Бай-Хаак дымчы келбөй бойлал банкычаан. Бо айттырнын республиканың харылдаа эгелзелинин мурунта «Шыны» дамчыштыр тур-гузуп туу мен. Мижит ДОНГАК.

Кино СЕНТЯБРЬ 25-ТЕ «НАЙРАЛ»: «Петух по злобу» 9.00, 10.50, 12.40, 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 (узаткан) шактарда. Видеоал: «Машин» смер-ти» 10.00, 14.00, 18.00, «Улица проклятых», 12.00, 16.00, 19.50 шактарда. «ПИОНЕР»: «Сказка о мальчишке-кальчине» 9.00, 12.20, «Белый флаг» 10.40, 14.00, «Торможение в небесах» 15.40, 17.20, 19.00, 20.40 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Под небом голубым» 13.30, 15.20, 17.10, 19.00 (узаткан) шак-тарда. «ВОСТОК»: «Боны и по-кой» 17.30, 19.30 шактар-да.

«ШЫН» СОЛУНУ ЧАГЫДЫП АЛЫРЫНЧЕ ДАЛАЖЫНАР Чагыдылга сентябрь 1-ден эгелзөөн. Ол чүгө 2 ай дургузунда, октябрь 31-ге чедир уламчылаш, доостур. «Шын» солун недели-да 5 катал үнер. Чылда 260 номер парла-тынар. «Шын» солунун чылда чагыдылга өртээ — 15 рубль 60 көпөк. Солунун бир экземплярнын өртээ 6 көпөк. Чагыдылган чыл хуусаалыг кылып алыра таарымча-лыг. Киосилерге хостуг садарыга бир экзем-плярнын өртээ 10 көпөк болур. Солунун индекизи: 54241.

КИРИШПИШААН Бистин Шүй суурун төн ку-думчунага бир дугар келген чорук кичин аар сумка чүк-төн чазык ширыйды анык кымты эскере тыртып каар. Ол суурда почта таралкым-чы Александр Балчыр кыр-дык коммунист кыс ол амылга амжылданган бээр 9 чыл чезип турар. Александр Балчыр чүгө оонун чагыдылган чедир-рери-биле амылдарына ий-тер турар. Оон партижы далаглы-узастогунга агитар. Амыг үеде ол хамааркыр девисзе-ринде курткачыларын кел-дир чымылгыла оок кичи турбас кылдыр агитарлап чорун турар. Арбай-оол КАНЧЫБЫР. Индекс 54241.